

Літописець українського народного зодчества

Пам'яті Стефана Андрійовича
Таранушенка (1889-1976)

Багато харків'ян середнього та старшого віку , особливо мешканців центру і нагорного району, добре знали молочний магазин на розі вулиць Маяковського і Дзержинського (нині вул. Міроносицька, 76). Нескінчені черги зі спраглих корисного продукту вишиковувались у 80 – 90-ті роки минулого століття ще на підступах до дверей магазину в будь-яку пору року.

Але мало хто знав, що в цьому будинку з 1920 по 1933 роки мешкав видатний український мистецтвознавець, історик української архітектури, музейний діяч та дослідник мистецької старовини Стефан Андрійович Таранушенко, багато зусиль доклавши для вивчення та збереження архітектурної спадщини Лівобережної України і, зокрема, Слобожанщини. Будемо ж йому вдячні і пам'ятаймо!

Стефан Таранушенко народився 9 грудня 1889 року в м. Лебедин Харківської губернії у родині дрібного торговця.

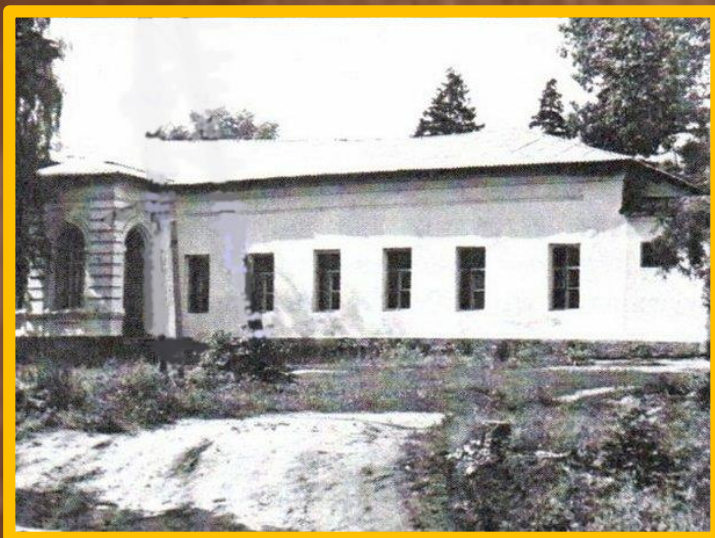

Лебедин на початку XX ст.

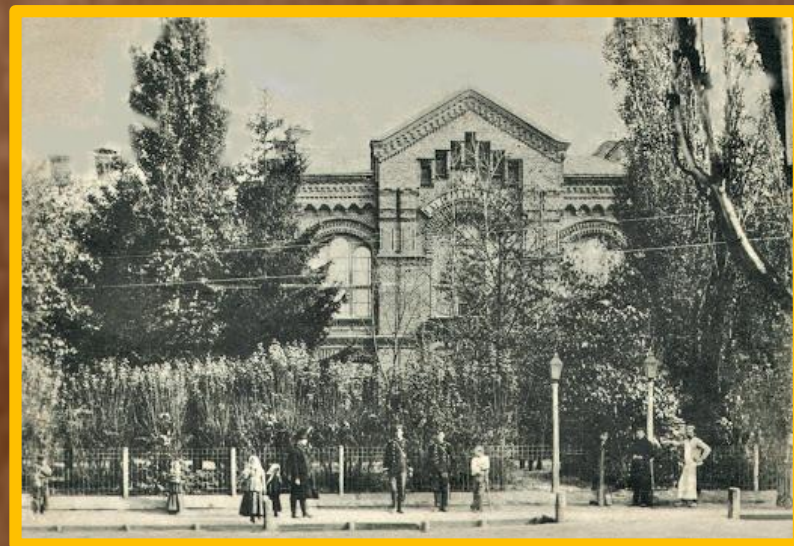

Дідівська хата. Фото 1910 р.

Навчався малий Стефан в Лебединському народному (3 роки) та міському (4 роки) училищах. Середню освіту здобув екстерном в Охтирській класичній гімназії.

**Лебединське міське
училище**

Охтирська класична гімназія

1910 року С. Таранушенко вступив до словесного відділення історико-філологічного факультету Харківського Імператорського університету.

**С. Таранушенко
(крайній ліворуч).
Родинне фото 1910 р.**

Харківський університет

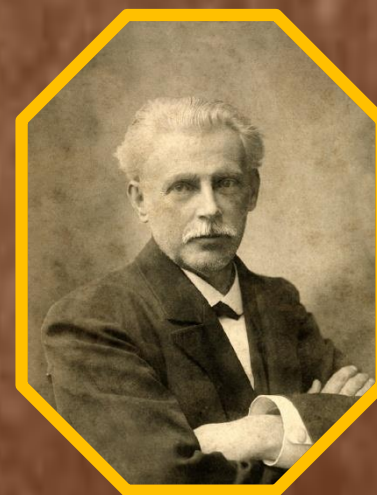
Його викладачами були видатні вчені-гуманітарії
Федір Шміт, Дмитро Багалій, Микола Сумцов.

**Федір Іванович
Шміт (1877 –
1937) –
візантолог,
археолог,
мистецтво- та
музеєзнавець.**

**Дмитро Іванович
Багалій (1857 –
1932) – історик,
філософ,
громадський
діяч.**

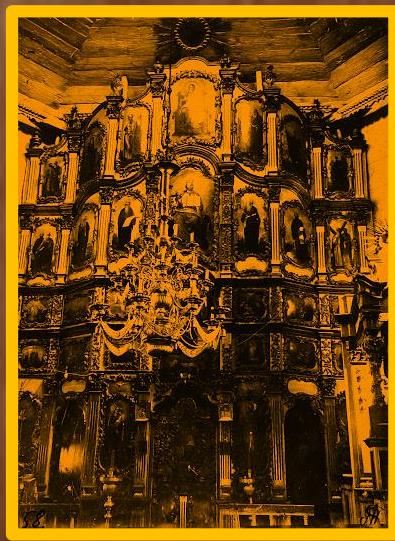
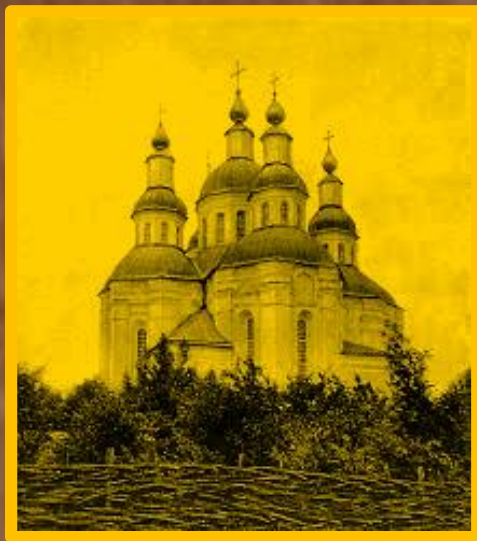
**Микола Федорович
Сумцов (1854 – 1922) –
фольклорист,
етнограф,
літературознавець.**

Саме в університетські роки Стефан Таранушенко набуває перших навичок науково-дослідницької роботи. Не задовольняючись лише архівними та бібліотечними матеріалами, він влаштовує етнографічні та історико-архітектурні експедиції, вивчає пам'ятки на місцях, вимірює, робить креслення та світлини.

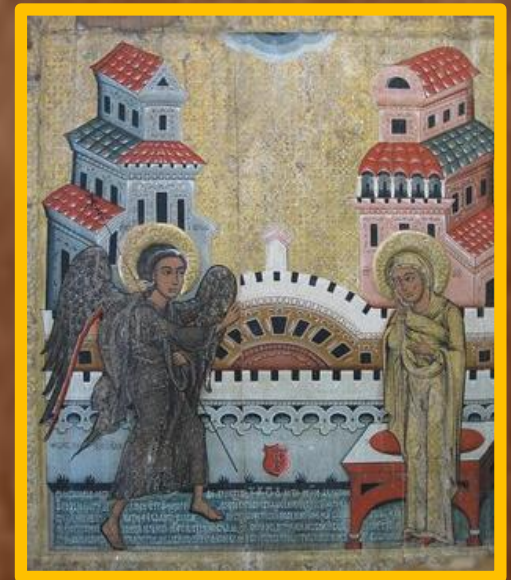
Для своєї дипломної роботи “Іконографія українських іконостасів” С. Таранушенко детально вивчає церкви не тільки рідного Люботина, а й Харківщини, Полтавщини, Чернігівщини. Крім 230 сторінок друкованого тексту робота містила 15 креслень, 9 калюк та 80 світлин. Науковий керівник проекту Ф. Шміт зазначав, що його учень значно розширив та поглибив розкриття запропонованої теми і побажав молодому вченому завжди ставити наукові інтереси понад усе. Закінчивши університет у 1916 році, Стефан Таранушенко отримує диплом першого ступеня і золоту медаль.

По закінченні навчання молодий вчений залишається при кафедрі теорії та історії мистецтв і одночасно призначений асистентом , а з 1920 по 1933 роки – директором республіканського художнього музею в Харкові. Для музейного фонду, в майже щорічних науково-дослідницьких експедиціях Лівобережжям , Стефан Таранушенко збирає велику колекцію старовинних ікон.

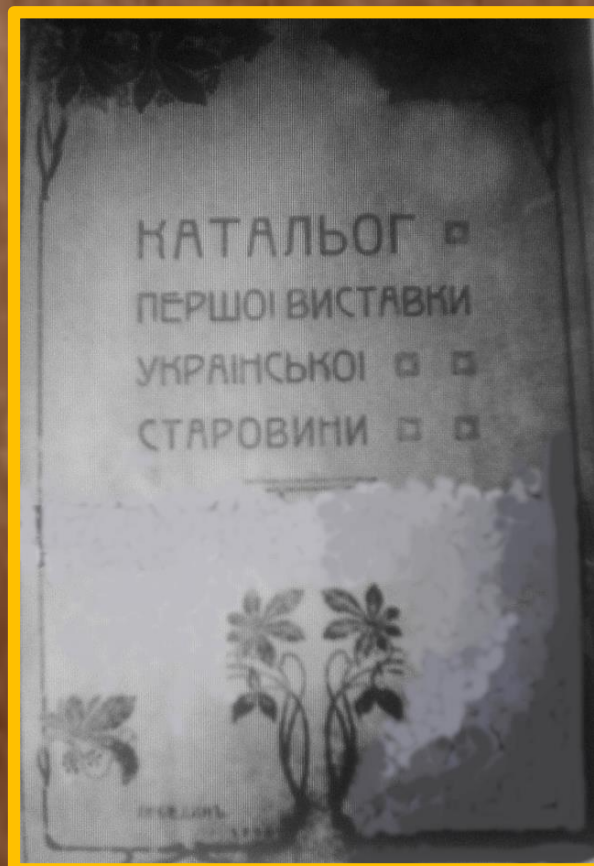

Харківський художній
музей

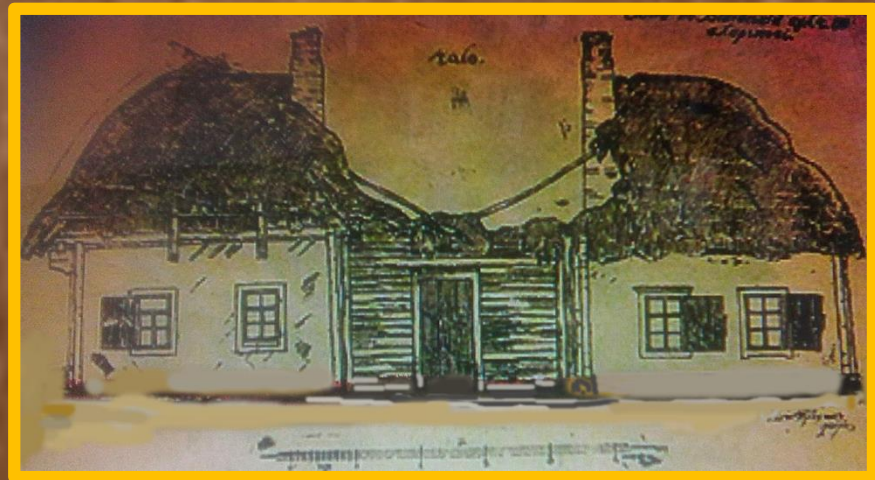

В 1918 році С. Таранушенко влаштовує в рідному Лебедині першу виставку побутової та мистецької старовини і видає Каталог, в якому представлені гончарні вироби, килими, одяг, ікони тощо.

У 1922 році виходить друком дослідження С. Таранушенка
“Старі хати Харкова”.

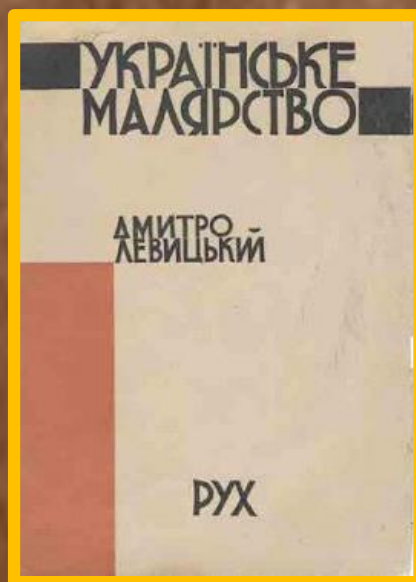

Протягом 1921-23 років Таранушенко детально вивчає Покровський собор у Харкові, робить креслення, численні світлини. У підсумку з'являється монографія, що прирівнюється до дисертації. В 1924 році 35-річному вченому надається звання дійсного професора мистецтвознавства.

В 1929 році С. Таранушенко стає редактором перших випусків серії “Українське малярство” харківського кооперативного видавництва “Рух”.

Окрім науково-дослідницької і музейної діяльності Стефан Андрійович велику увагу приділяє викладацькій роботі. З 1924 по 1929 рік він є професором Харківського художнього інституту.

З 1926 року Таранушенко займає посаду Харківського крайового інспектора охорони пам'яток культури та природи, а з 1929 року стає дійсним членом Українського комітету охорони пам'ятників культури.

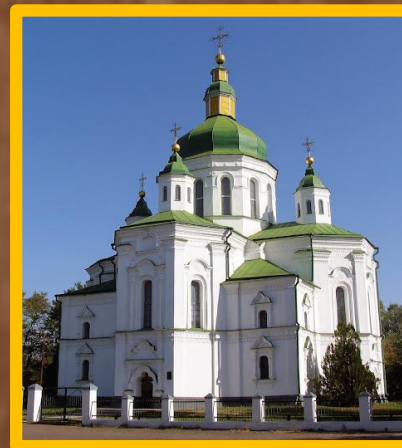
Завдяки невтомній подвижницькій діяльності вченого в 20 – 30-х роках було досліджено, взято на облік і фактично збережено понад 70 архітектурних та історико-меморіальних пам'яток.

**Полтавський
Хрестовоздвиженський
монастир**

**Мгарський монастир
поблизу Лубен**

**Спасо-Преображенська
церква в Великих
Сорочинцях**

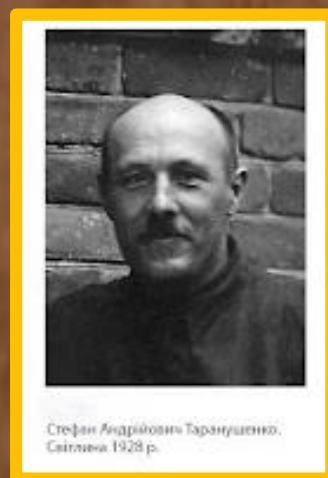
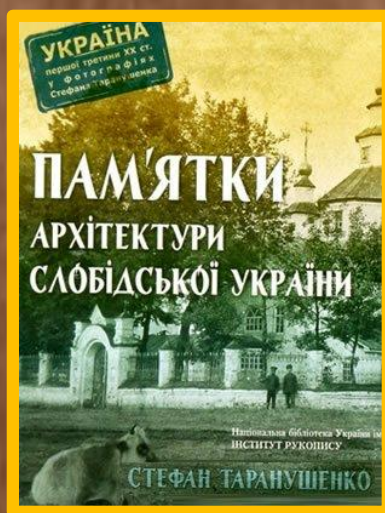

**Садина М. Гоголя в Великих
Сорочинцях**

Палац Муравйових-Апостолів біля Миргороду

Стефан Таранушенко разом з Павлом Жолтовським зафіксували на фотоплівці зникаючий світ українських містечок і сіл, з їхніми будинками, церквами, костелами та синагогами, і тим самим зберегли для історії величезний пласт культури.

Восени 1933 року С.Таранушенка разом із 20 іншими музейними працівниками було звинувачено по сфабрикованій справі “російсько-українського фашистського блоку”, засуджено на 5 років і позбавлено наукового ступеня і звань. Покарання Стефан Андрійович відбував у Читинському лагері.

У вересні 1936 року його звільнили без права повернення в Україну. Перший рік вчений працює викладачем в Пермі. З 1938 по 1953 роки займає посаду наукового співробітника спочатку Курської , а з 1950 року – Астраханської картинних галерей.

**Курська картинна
галерея**

**Астраханська картинна
галерея**

1953 року, після смерті Сталіна, вчений повертається до України. Десять років він працює в Академії архітектури УРСР в Києві. 1958 року його повністю реабілітовано.

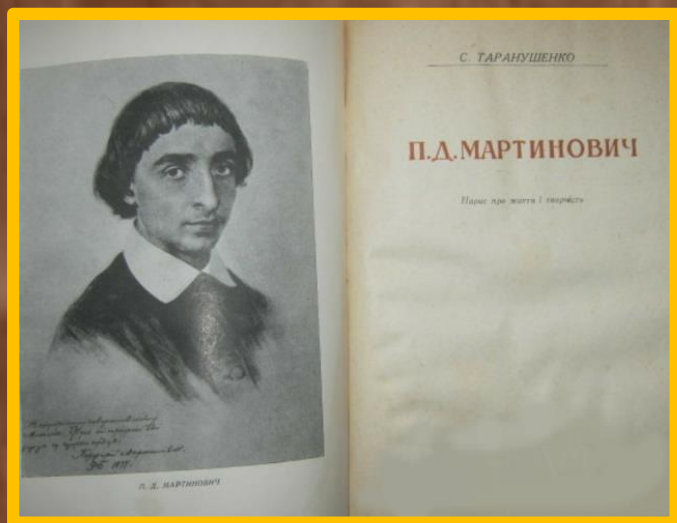

С.А. Таранушенко

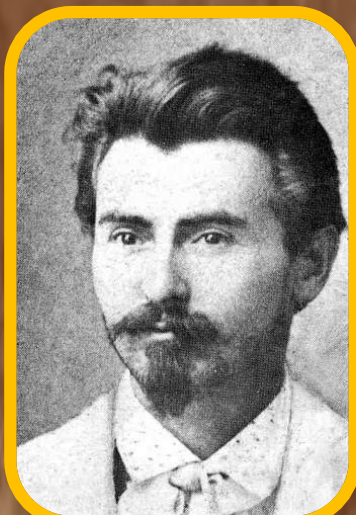

**Академія архітектури в
Митрополичому будинку
Софії Київської.**

В цей період життя Стефан Андрійович звертається до історії українського живопису. З-під його пера з'являються статті та дослідження, присвячені видатному Слобожанському художнику Порфирію Мартиновичу, Тарасу Шевченку – художнику, Василю Кричевському, Олені Кульчицькій та інші.

Нарис про П. Мартиновича
(1958)

В. Кричевський

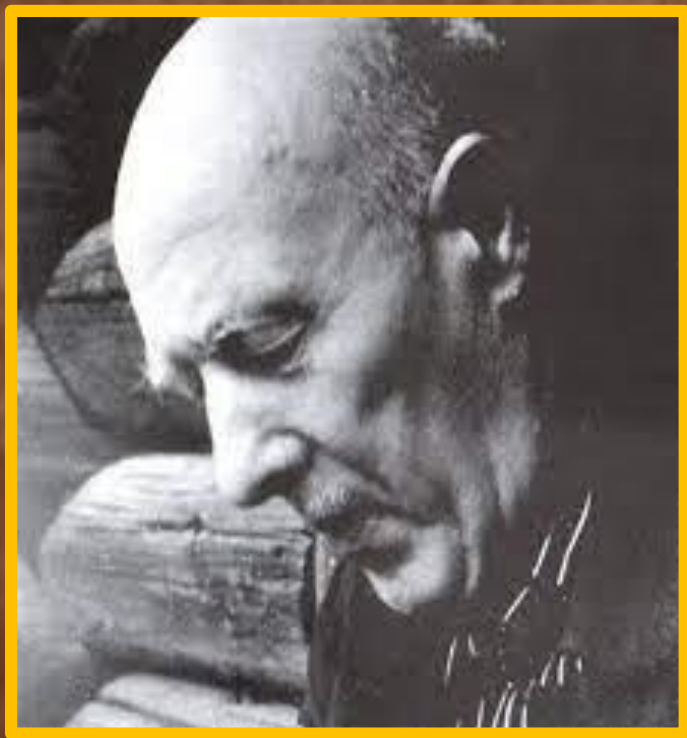
Монографія про
Т. Шевченка
(1961)

О. Кульчицька

Справою життя Стефана Таранушенка стала фундаментальна монографія “Монументальна дерев’яна архітектура Лівобережної України”, над якою великий мистецтвознавець працював майже все життя з 1916 по 1968 роки.

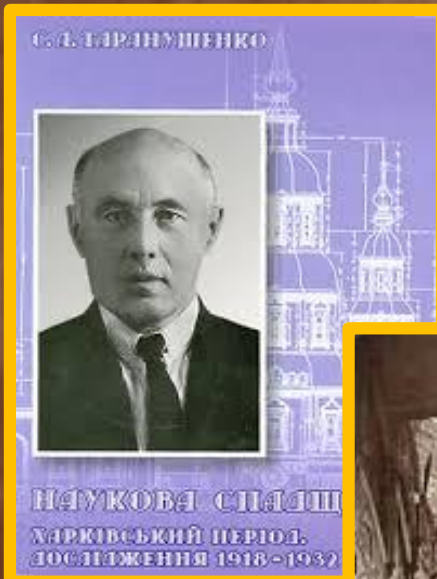

Помер Стефан Андрійович Таранушенко
13 жовтня 1976 року.
Похований в Києві на Байковому кладовищі.

Пам'ять про видатного науковця збережено у назві однієї з київських вулиць. В Харкові на будинку, в якому мешкав учений, встановлено пам'ятну дошку. Стараннями харківського видавця Олександра Савчука перевидані книжки С.А. Таранушенка.

Видавець
О. Савчук

Ідея:

Грищенко Т.Б. – директора НБ ХНУРЕ

Автор презентації:

Естон С.С. – зав. сектором НБ ХНУРЕ

Редактор:

Борисова Т.В. – бібл. 1 кат.

Ілюстративний матеріал запозичений із загальнодоступних ресурсів інтернету, що не містять вказівок на авторів цих матеріалів і будь-яких обмежень.